

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ДОЦЕНКО МАРІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 81'373.2:141.78

**ПОЕТОНІМІКА МОДЕРНІСТСЬКОЇ
ТА ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОЇ ПРОЗИ**

Спеціальність 10.02.01 – українська мова

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Вінниця – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі української мови Донецького національного університету імені Василя Стуса Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, доцент
Коваль Людмила Михайлівна,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса, в.о. завідувача
кафедри української мови

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Торчинський Михайло Миколайович,
Хмельницький національний університет,
завідувач кафедри української філології

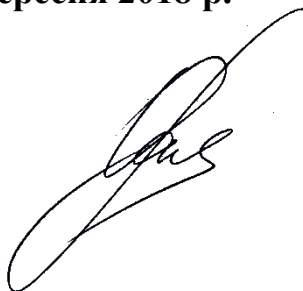
кандидат філологічних наук, доцент
Тищенко Тетяна Миколаївна,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
професор кафедри української мови
та методики її навчання

Захист відбудеться **«16» жовтня 2018 р.** об 11⁰⁰ на засіданні спеціалізованої вченої ради К 11.051.14 у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса за адресою: 21007, м. Вінниця, вул. Академіка Янгеля, 4, кім. 238.

Із дисертацією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці Донецького національного університету імені Василя Стуса за адресою: 21007, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21.

Автореферат розісланий **«14» вересня 2018 р.**

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. О. Залужна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Поетоніміка становить могутнє джерело для інтерпретації лінгвістичних особливостей епохи, виявляє авторську закодованість ідейно-тематичного задуму твору. Власні імена (ВІ) постають невід'ємним конститuentом художнього тексту: вони формують його стилістичну систему, слугують засобом створення образності, надають особливих асоціацій та конотацій, репрезентують індивідуально-художню семантику, відтворюють історичне та культурне тло подій твору.

Студіювання онімів було започатковане ще в античний період, проте не втратило актуальності й донині. За останні роки з'явилося чимало досліджень у галузі загальної (Є. С. Отін, В. Д. Познанська, М. М. Торчинський, О. В. Суперанська та ін.) та літературної (Л. О. Белей, М. В. Буєвська, Т. М. Вінтонів, Ю. О. Карпенко, Е. О. Кравченко, Е. Б. Магазаник, М. Р. Мельник, Н. В. Мудрова, І. В. Мурадян, Т. В. Немировська та ін.) ономастики, у яких проаналізовано як фундаментальні, так і часткові питання теорії ономастичної науки.

Актуальність роботи. На сьогодні в лінгвоукраїністиці відсутні праці, які б комплексно репрезентували ономастикон художніх творів письменників-модерністів та постмодерністів. Крім того, окремі теоретичні положення літературної ономастики потребують уточнення та доопрацювання. У такому річизі виконаний у дисертації аналіз поетонімікону модерністської та постмодерністської прози в аспектах його походження, структури, функціонально-семантичного навантаження, стилістичного потенціалу є необхідним та на часі. Ще одним аспектом, який увиразнює актуальність дисертаційної праці, є те, що цілісна інтерпретація поетонімікону творів українського модернізму та постмодернізму посприє вивченню специфіки художньо-літературного мовлення цього періоду, а також осмисленню латентних інтенцій літературного процесу в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано в межах наукових тем кафедри загального та прикладного мовознавства і слов'янської філології Донецького національного університету імені Василя Стуса «Комунікативно-прагматична і дискурсивно-граматична лінгвоперсонологія: структурування мовної особистості та її комп'ютерне моделювання» (номер державної реєстрації 0115U000088) (2015–2017 рр.), «Об'єктивна і суб'єктивна мовносоціумна граматики: комунікативно-когнітивний та прагматико-лінгвокомп'ютерний виміри» (номер державної реєстрації 0118U003137) (2018–2020 рр.).

Метою дослідження є комплексний аналіз онімії художніх творів письменників-модерністів і постмодерністів. Реалізація мети дисертації передбачає розв'язання таких завдань:

- 1) схарактеризувати поетичну ономастику як галузь сучасної науки;
- 2) визначити мовну природу поетоніма;
- 3) диференціювати антропонімію модерністської та постмодерністської прози за генеалогічним критерієм;
- 4) виявити стилістичні модифікації антропонімів;
- 5) проаналізувати семантику антропонімів;

- б) визначити структурні особливості спостереженої антропонімії;
- 7) виконати денотатно-номінативний аналіз виявлених топонімів;
- 8) установити специфіку прецедентних онімів у творах модерністського та постмодерністського періодів;
- 9) виявити денотативно-номінативні ознаки фонових онімів у постмодерністській прозі.

Об'єктом дослідження є власні імена, зафіксовані у модерністських та постмодерністських текстах.

Предмет дослідження – генеалогічні, структурні, стилістичні та семантичні особливості поетонімії досліджуваної прози.

Матеріал роботи становлять 1520 онімних одиниць, дібрані з творів «Тіні забутих предків» М. Коцюбинського, «Я (романтика)» М. Хвильового, «Вершники» Ю. Яновського, «Місто» В. Підмогильного, «Україна у вогні» О. Довженка, «Непрості» Т. Прохаська, «Ключ» В. Шкляра, «Молоко з кров'ю» Люко Дашвар, «Одного разу» І. Роздобудько, «Ворошиловград» С. Жадана.

Досягнення поставленої мети та вирішення конкретних завдань роботи зумовили використання таких **методів**: *суцільної вибірки*, який ужито для виокремлення та фіксації власних імен; *квантитативний*, що полягає у визначенні кількісних ознак масиву онімів; *метод аналізу словникових дефініцій*; *описовий*, що дає змогу проаналізувати, інтерпретувати й класифікувати й поетоніми; *стилістико-контекстологічний*, що уможливорює визначення емоційно-експресивного змісту онімів у аналізованих творах; *порівняльно-зіставний метод* – для встановлення спільного та відмінного у системі онімного простору модернізму та постмодернізму; *методи словотвірного, семантичного й етимологічного аналізу* – для дослідження структури, значення та походження зафіксованих лексичних одиниць.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає в тому, що в ній уперше здійснено цілісний комплексний опис поетонімікону модерністських та постмодерністських творів. Визначено епохальну роль поетонімів як художньо-виражального лексичного прошарку, що рельєфно маркує письменницький стиль, експлікує світоглядні та художньо-літературні авторські інтенції.

Теоретичне значення. Результати дослідження сприятимуть повнішому та глибшому осмисленню теоретико-методологічних засад загальної та літературної ономастики, поповнять наукові положення стилістики української мови, лінгвокультурології, етнолінгвістики; стануть вагомим внеском в теорію літературознавства та культурології.

Практична цінність роботи полягає в тому, що її результати можуть бути використані під час вивчення теоретичних курсів загального мовознавства, загальної та літературної ономастики, історії української літературної мови, лексикології та стилістики, української літератури, у спецкурсах, присвячених питанням теорії номінації, лексичної семантики. Матеріали дослідження є цінними для написання курсових, дипломних і магістерських робіт.

Особистий внесок здобувача. Усі результати наукового дослідження отримано дисертантом особисто, усі статті написано одноосібно.

Апробація результатів роботи. Основні положення та результати дисертаційного дослідження обговорено на трьох міжнародних (Міжнародна науково-практична конференція «Новые подходы для оптимизации научной деятельности» (м. Київ, 27 листопада 2015 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Науковий потенціал та перспективи розвитку філологічних наук» (м. Київ, 8–9 грудня 2017 р.); Науково-практична конференція з міжнародною участю «Сучасна українська нація: мова, історія, культура» (м. Львів, 16 березня 2016 р.)), і двох всеукраїнських науково-практичних конференціях (Всеукраїнська науково-практична конференція «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» (м. Переяслав-Хмельницький, 2015); Всеукраїнська наукова конференція «Україна в гуманітарних і соціально-економічних вимірах» (м. Дніпро, 29–30 квітня 2016 р.)), а також на засіданнях кафедри української мови Донецького національного університету імені Василя Стуса,

Публікації. Основні положення, теоретичні й практичні результати дослідження викладено в 14 одноосібних публікаціях, із яких 4 статті уміщені в наукових фахових виданнях, затверджених ДАК України, 3 – в міжнародних періодичних виданнях, індексованих у наукометричних базах, 2 статті у нефармових виданнях України, 5 тез у збірниках матеріалів конференцій.

Структура та обсяг. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, висновків, списку використаної літератури (389 найменувань, у тому числі 16 – іноземними мовами), списку джерел емпіричного матеріалу (10 позицій). Загальний обсяг роботи становить 199 сторінок, основний текст дисертації викладено на 152 сторінках друкованого тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми, її актуальність, сформульовано мету та завдання дослідження, визначено предмет, об'єкт, розкрито наукову новизну роботи, висвітлено її теоретичне та практичне значення, вказано методи й прийоми дослідження, подано дані щодо апробації результатів дисертаційної роботи.

У першому розділі «**Теоретичні засади дослідження власних імен**» розмежовано загальну та поетичну ономастику, окреслено проблематику поетичної ономастики, встановлено мовну природу поетоніма, проаналізовано його основні класифікації та функціональний діапазон, схарактеризовано антропонім як основний репрезентант поетонімікону твору.

Виділення ономастики як окремої мовознавчої дисципліни відбулося в ХХ ст. У 60-ті рр., зокрема, було розмежовано онімну та апеллятивну лексику, а в 70-ті рр. з'явилися перші ґрунтовні теоретичні роботи з поетичної ономастики. Сучасна українська ономастика представлена чотирма основними школами: одеською (С. С. Аксьонова, Е. В. Боева, Л. М. Буштян, О. Б. Іванова, О. Ю. Карпенко, Ю. О. Карпенко, І. О. Мариненко, С. Г. Мисик, Н. В. Мудрова, І. В. Мурадян, С. А. Нагачевська, Т. Д. Сулова, І. В. Черновалюк, Т. Ф. Шумаріна); донецькою (М. В. Буєвська, Т. М. Вінтонів, В. В. Калінкін, Г. П. Лукаш, Є. С. Отін, В. Д. Познанська, Т. В. Чуб та ін.); ужгородською (Л. О. Белей, С. М. Пахомова, П. П. Чучка та ін.); київською (С. О. Вербич, І. М. Железняк, О. І. Іліаді, В. В. Лучик,

В. П. Шульгач та ін.).

У дисертації терміни «поетична ономастика» та «літературна ономастика», «поетонім» і «літературний антропонім» потрактовано як синонімічні. Поетична ономастика – це розділ ономастики, що вивчає ВІ в літературних творах, зокрема принципи їх творення, особливості функціонування в тексті, стилістичний потенціал, сприйняття читачем, а також світоглядні й естетичні установки автора твору, що зумовили відповідний поетонімікон.

У роботі використано термінологійний апарат, упорядкований за принципами, запропонованими М. В. Буєвською: 1) дисципліни ономастики як науки позначати терміном, що закінчується формантами -іка: топоніміка, антропоніміка, зооніміка тощо; 2) сукупність імен певного семантичного розряду називати термінами, що закінчуються на -ія: онімія, антропонімія, топонімія тощо; 3) укладені в тому чи іншому порядку (наприклад, в алфавітному) сукупності імен номінувати термінами з формантом -ікон: антропонімікон, топонімікон, зоонімікон тощо; 4) прикметники-означення в складі термінів утворювати за моделлю: онім – онімний (а не онімічний).

Універсальним терміном, який корелює з усіма розрядами ВІ в літературному тексті, є **поетонім** – ім'я в художній літературі, що реалізує номінативну, характеризувальну, стилістичну, ідеологічну та інші функції.

Онімні одиниці постають вербалізованими відображеннями в свідомості реципієнта об'єкта найменування та репрезентують одиничні поняття про певний об'єкт або ж становлять результат різноманітних семантичних модифікацій.

У сучасній літературній ономастиці наявні різні класифікації поетонімів. Їх упорядковано за такими критеріями: позиція сюжетного функціонування, образна характеристика, змістова значущість, стилістична навантаженість поетоніма, екстралінгвальні чинники щодо найменування осіб. Відомі також спроби систематизувати поетонімію, використовуючи формат бінарних опозицій. Щодо ВІ, то їх класифікують і за онімними розрядами: ВІ, прізвища, прізвиська, по-батькові. Відповідно до мовної належності виокремлюють імена, пов'язані з календарними іменуваннями, й імена, пов'язані з антропоніміконом інших мов. Оніми диференціюють за їхнім походженням та за асоціативними характеристиками.

Ще однією актуальною проблемою сучасної поетичної ономастики постає проблема функціонального навантаження поетонімів. Серед дослідників досі немає одностайності щодо її розв'язання. У нашій праці основними функціями типового ВІ визначаємо: 1) номінативну – найменування, виділення денотата з ряду однорідних; 2) ідентифікаційну – апеляція в усних і письмових текстах; 3) експресивну – експлікація емоційної оцінки; 4) стилістичну, у межах якої розрізняємо інформаційно-стилістичну, що спирається на соціальний, локальний, національний та інших плани конотації імені, та емоційно-стилістичну, тобто ім'я слугує виразником оцінної характеристики особи; 5) естетичну – вияв специфіки слововживання, структури слова, співвідношення слова та образу; 6) ігрову – реалізується через повтор та каламбур, має вияв на всіх мовних рівнях (фонетичному, граматичному, семантичному тощо); 7) деструктивну – пов'язану з

руйнуванням або знищенням імені, яке виплаває з розвитку сюжету й тексту, що збагачує семантико-стилістичені можливості поетоніма.

У поетоніміконі твору найпотужніший семантико-стилістичний потенціал мають антропоніми, адже саме вони становлять невід'ємний компонент системи засобів художньої виразності твору. Обираючи антропонім, письменник враховує фонетичні, морфемні особливості імені, що сприятимуть експресії. Автор здебільшого послуговується реальним іменником, загальноприйнятою формулою, через яку передає інформацію про соціальний, національний, віковий тощо стан іменованої особи. Крім того, склад і поєднання антропонімікону твору залежить від соціальної та світоглядно-естетичної позиції автора художнього тексту, його загальної культури та культури того середовища, у якому живе персонаж.

Отже, специфіку літературних антропонімів відображає ємність їхнього змістового навантаження, їхня вторинність щодо загальних онімів, упорядкованість поетонімної системи.

Зміни в системі ВІ загалом породжені історичними та культурними традиціями, а також відповідають етапам розвитку суспільства.

У другому розділі «**Поетонімія в творчості письменників-модерністів**» схарактеризовано генеалогічні, структурні та семантичні особливості ВІ, спостережених у модерністських романах.

Генеалогічну структуру поетонімікону модерністської прози формує іншомовна та питома лексика. За кількісним критерієм іноніми значно перевищують власне-українські імена (98; 92,5%). Зокрема, зафіксовано запозичення з: 1) **давньогрецької** мови (41): *Рита* (В. Підмогильний «Місто»), *Демид* (О. Довженко «Україна у вогні»), *Федір* (М. Коцюбинський «Тіні забутих предків»), *Панас* (Ю. Яновський «Вершники»); 2) **латини** (19): *Наталя* (В. Підмогильний «Місто»), *Тетяна* (О. Довженко «Україна у вогні»), *Віталій* (Ю. Яновський «Вершники»); 3) **івриту** (19): *Ганна* (В. Підмогильний «Місто»), *Марія* (О. Довженко «Україна у вогні»), *Ілля* (М. Коцюбинський «Тіні забутих предків»), *Оврам* (Ю. Яновський «Вершники»); 4) **німецької** (6): *Адольф*, *Еріх* (О. Довженко «Україна у вогні»); 5) **італійської** (3): *Данте* (В. Підмогильний «Місто»), *Антоніо* (О. Довженко «Україна у вогні»), *Наполеон* (Ю. Яновський «Вершники»); 6) **арабської** (3): *Купріян*, *Тимур* (О. Довженко «Україна у вогні»), *Магомет* (Микола Хвильовий «Я (Романтика)»); поодинокі запозичення з 7) **арамійської** (1): *Сава* (О. Довженко «Україна у вогні»); 8) **англійської** (1): *Джек* (О. Довженко «Україна у вогні»); 9) **шведської** (1): *Густав* (О. Довженко «Україна у вогні»); 10) **китайської** (1): *Конфуцій* (Микола Хвильовий «Я (Романтика)»); 11) **тюркських** мов (1): *Джума* (О. Довженко «Україна у вогні»); 12) **фінікійської** (1): *Ганнібал* (Ю. Яновський «Вершники»); 13) **санскриту** (1): *Будда* (Микола Хвильовий «Я (Романтика)»).

У романах цього періоду спостережено запозичені антропоніми, які внаслідок інтерференції майже втратили ознаки іншомовності та адаптувалися до української мови. У романі В. Підмогильного «Місто» це *Зоська* (< давньогр. *Софія*), *Ганнуся*, *Нюся* (< івр. Анна), *Ївга* (< давньогр. *Євгенія*); у творі О. Довженка «Україна у вогні»: *Савка* (< араб. *Сава*), *Грицько* (< давньогр. *Григорій*), *Мура* (< лат. *Рима*); у романі

М. Коцюбинського «Тіні забутих предків»: *Анничка* (< івр. Анна), *Марічка* (< івр. Марія), *Параска* (< давньогр. Парасковія), *Хима* (< давньогр. Єфимія); у прозі Ю. Яновський «Вершники»: *Оверко* (< давньогр. Оверій), *Панас* (< давньогр. Афанасій), *Вустя* (< лат. Юстина).

Питомі антропоніми в літературі модерністського періоду представлені поодинокі. Серед них виокремлено **рідномовні** ВІ (8; 7,5%) *Богдан*, *Олеся*, *Борис* (В. Підмогильний «Місто»), *Палагна* (М. Коцюбинський «Тіні забутих предків») та **міфоніми старослов'янського походження**: *Кий*, *Либідь* (В. Підмогильний «Місто»). Домінування запозичених пропріативів над питомими, на нашу думку, об'єктивно зумовлено культурно-історичними особливостями відповідного часового проміжку.

За семантикою поетонімію модерністського періоду диференційовано на такі значеннєві різновиди: 1) **прикметні прізвища** (20): *Гнідий* (В. Підмогильний «Місто»), *Гаркавенко* (особливості мовлення людини), *Бакунін* (людина, яка багато розмовляє) (Ю. Яновський «Вершники»); 2) **патронімі прізвища** (12): *Світозаров* (< *Світозар*) (В. Підмогильний «Місто»), *Романенко* (< *Роман*) (О. Довженко «Україна у вогні»), *Адаменко* (< *Адам*) (Ю. Яновський «Вершники»); 3) **професійні прізвища** (10): *Шевченко* (В. Підмогильний «Місто»), *Шинкаренко* (О. Довженко «Україна у вогні»), *Ковальов* (М. Коцюбинський «Тіні забутих предків»), *Чабан* (Ю. Яновський «Вершники»); 4) **топонімі прізвища** (7): *Вигорський* (від комоніма *Вигор*), *Задорожній* (*той, хто живе за дорогою*) (В. Підмогильний «Місто»), *Хмельницький* (від астроніма *Хмельник*) (О. Довженко «Україна у вогні»); 5) **побутові прізвища** (7): *Коцюбинський* (від *коцюба*, тобто *кочерга*) (В. Підмогильний «Місто»), *Теліга* (О. Довженко «Україна у вогні»), *Паляничка* (О. Довженко «Україна у вогні»); 6) **орнітонімі прізвища** (6): *Журавель* (О. Довженко «Україна у вогні»), *Чайковський* (Ю. Яновський «Вершники»), *Загоскін* (від діалектного *загоска*, тобто *зозуля*) (В. Підмогильний «Місто»); 7) **етнонімі прізвища** (5): *Бесараб* (О. Довженко «Україна у вогні»), *Швед* (Ю. Яновський «Вершники»); 8) **заняттійні прізвища** (3): *Запорожець*, *Драгун* (О. Довженко «Україна у вогні»); 9) **флоронімі прізвища** (3): *Нечуй* (В. Підмогильний «Місто»), *Лобода* (О. Довженко «Україна у вогні»); 10) **анімалонімі прізвища** (1): *Вовк* (О. Довженко «Україна у вогні»).

За структурою поетонімікон модерністської прози репрезентовано двома **антропомоделями**: 1) **однолексемною**, маніфестованою прізвищами (74): *Гутенюк* (М. Коцюбинський «Тіні забутих предків»), *Чубенко* (Ю. Яновський «Вершники»); чоловічими іменами (41): *Левко* (В. Підмогильний «Місто»), *Лаврентій* (О. Довженко «Україна у вогні»); власними жіночими іменами (22): *Явдоха* (Ю. Яновський «Вершники»), *Марія* (М. Хвильовий «Я (Романтика)»); андронімами (7): *Бесарабиха* (О. Довженко «Україна у вогні»), *Половчиха* (Ю. Яновський «Вершники»); прізвищами та псевдонімами (4): *Вигорський* (В. Підмогильний «Місто»), *Сталін* (О. Довженко «Україна у вогні»);

2) **багатолексемною**, представленою чоловічими іменами з прізвищами (54): *Степан Радченко* (В. Підмогильний «Місто»), *Григорій Забрда* (О. Довженко «Україна у вогні»); чоловічими іменами з іменами по-батькові (6): *Андрій Венедович*

(В. Підмогильний «Місто»), *Федір Іванович* (Ю. Яновський «Вершники»); жіночими іменами з іменами по-батькові (4): *Тамара Василівна* (В. Підмогильний «Місто»), *Мура Григорівна* (О. Довженко «Україна у вогні»); чоловічими іменами з іменами по-батькові та прізвищами (3): *Лука Демидович Гнідий*, *Михайло Демидович Світозаров* (В. Підмогильний «Місто»); жіночими іменами з прізвищами (3): *Зоська Голубовська* (В. Підмогильний «Місто»), *Марічка Гутенюк* (М. Коцюбинський «Тіні забутих предків»); жіночими іменами з андронімами (2): *Тетяна Запорожчиха*, *Одарка Товчениха* (О. Довженко «Україна у вогні»); прізвиськами (2): *Мишка Япончик*, *Микола Кривавий* (Ю. Яновський «Вершники»). , жіночими іменами з іменами по-батькові й прізвищами (1): *Тамара Василівна Гніда* (В. Підмогильний «Місто»).

Використання відповідної антропомоделі зумовлене стилістичним навантаженням антропоніма та сферою його поширення. Зокрема, **повну офіційну форму** вживають під час знайомства з персонажем, для підкреслення статусу, офіційного чи урочистого відтінку, уточнення (напр., *«Михайла Демидовича Світозарова? Професора? – полегшено сказала жінка...»* (В. Підмогильний «Місто»). Комбінації **«ім'я + прізвище»** є засобом ідентифікації, нагадуванням, створює офіційний тон (*«...співає молодий лейтенант прикордонних військ Роман Запорожець з великою шаблею і заслугою на грудях»* (Ю. Яновський «Вершники»). Формула **«ім'я + по батькові»** являє собою нейтральне звернення або репрезентує поважливе ставлення (*«Марії Григорівні поклонися од мене, якщо мене вб'ють до Вінниці і не зможу сам її привітати з визволенням як командир твій і друг»* (О. Довженко «Україна у вогні»). **Саме прізвище** вживають у контексті офіційного спілкування, ділових взаємин, конфліктних ситуацій. Називання **лише імен** актуальне для близьких стосунків (напр., *«Лаврін... Це ти, Лаврентій? Я принесла тобі їсти! Хліба, картоплі і гниличок...»* (О. Довженко «Україна у вогні»). Демінутивними формами номінують дитину (*«... малий Данилко виходив крадькома з хати, покинувши сестру, коло якої був за няньку, степ простелявся перед ним, як чарівна долина, на якій пахне трава, пахнуть квіти, навіть сонце пахне, як жовтий віск...»* (Ю. Яновський «Вершники»). Спектр семантики зменшених форм включає компоненти «приявне ставлення», «фамільярність», «інфантильність» (напр., *«Спочатку Степан подумав, що не дочув, але коли звільнився від молодого письменника, що приносив до редакції щотижня по ліричному оповіданню, та почав з Максимом розмову, то й справді переконався, що бухгалтер не тільки на «ти», але просто Стьопою його називає»* (В. Підмогильний «Місто»).

Топонімікон модерністської прози має розгалужену денотатно-номінативну структуру. Його формують такі окремі значеннєві типи :

хороніми, зокрема територіоніми: 1) адміністратоніми: а) сувереноніми: *Англія* (В. Підмогильний «Місто»), *Україна* (О. Довженко «Україна у вогні»), *Японія* (Ю. Яновський «Вершники»); б) райононіми: *Липки* (В. Підмогильний «Місто»); 2) натуралоніми: а) континентоніми: *Америка* (В. Підмогильний «Місто»); б) зононіми: *Таврійський степ* (Ю. Яновський «Вершники»); в) регіоніми: *Херсонщина* (В. Підмогильний «Місто»), *Сибір* (О. Довженко «Україна у вогні»), *Мелітопольщина* (Ю. Яновський «Вершники»); г) сквалентіоніми: *Атакама*

(Ю. Яновський «Вершники»); 3) сільвоніми: *Пролетарський сад* (В. Підмогильний «Місто»); 4) гідротериторіоніми: а) інсулоніми: *Малайські острови* (В. Підмогильний «Місто»); *Тендра* (Ю. Яновський «Вершники»); б) пенінсулоніми: *Крим* (В. Підмогильний «Місто»);

ойкохороніми: 1) годоніми: *Васильківська* (В. Підмогильний «Місто»); *Бісмаркштрассе* (О. Довженко «Україна у вогні»); 2) агороніми: *Житній базар* (В. Підмогильний «Місто»);

ойконіми: 1) астіоніми: *Батумі* (В. Підмогильний «Місто»), *Лондон* (О. Довженко «Україна у вогні»), *Очаків* (Ю. Яновський «Вершники»); 2) комоніми: *Теревені* (В. Підмогильний «Місто»), *Дземброня* (М. Коцюбинський «Тіні забутих предків»), *Компаніївка* (Ю. Яновський «Вершники»); 3) ойкодомоніми: *Аскольдова могила* (В. Підмогильний «Місто»);

ороніми: 1) плюс-ороніми: *Черемош* (М. Коцюбинський «Тіні забутих предків»), *Карпати* (Ю. Яновський «Вершники»); 2) мінус-ороніми: *Хрещатий яр* (В. Підмогильний «Місто»);

гідроніми: 1) екстрагідроніми: а) пелагоніми: *Біле море* (Ю. Яновський «Вершники»); б) фіордроніми: *Сиваш* (Ю. Яновський «Вершники»); 2) флуітоніми: *Дніпро* (В. Підмогильний «Місто»), *Десна* (О. Довженко «Україна у вогні»), *Черемош* (М. Коцюбинський «Тіні забутих предків»).

Загалом основними рисами поетонімікону модерністського періоду є: 1) поширення топонімів – назв міських об'єктів, що зумовлено загальною урбанізацією життєустрою відповідної доби; 2) активне використання суверенонімів, континентонімів, поява космонімів як відповідь на суспільні глобалізаційні процеси.

Окремий ярус поетонімії модерністських текстів становлять прецедентні оніми. Донорською основою запозичень відповідних антропонімів стали такі галузі: «**історія**» (41): *Врангель* (О. Довженко «Україна у вогні»), *Іскра* (В. Підмогильний «Місто»); «**релігія**» (21): *Кайн* (О. Довженко «Україна у вогні»); *Святий Ілля* (М. Коцюбинський «Тіні забутих предків»); «**література**» (18): *Толстой*, *Чернишевський* (Ю. Яновський «Вершники»); «**філософія**» (8): *Сенека*, *Епікур* (В. Підмогильний «Місто»), *Конфуцій* (Микола Хвильовий «Я (Романтика)»); «**міфологія**» (7): *Чугайстир*, *Щезник* (М. Коцюбинський «Тіні забутих предків»); «**наука**» (6): *Олена Курило*, *Шахматов* (В. Підмогильний «Місто»); «**фольклор**» (3): *Либідь*, *Дід Мороз* (В. Підмогильний «Місто»); «**музичне мистецтво**» (2): *Чайковські*, *Римські-Корсакові* (Ю. Яновський «Вершники»); «**медицина та спорт**» (1): *Олександр Костянтинівич Анохін* (В. Підмогильний «Місто»); «**кримінальний світ**» (1): *Мішка Япончик* (Ю. Яновський «Вершники»).

У третьому розділі «**Класифікація онімів у постмодерністських романах**» проаналізовано поетонімікон постмодерністських романів, ураховуючи генеалогічний, структурний, семантичний критерії.

Генеалогічний аналіз антропонімів, спостережених у творах постмодерністського періоду, виявив, що в них імена іншомовного походження значно домінують над питомими (124; 83,2%). Спектр мов, із яких запозичено антропоніми, формують такі: 1) **давньогрецька** (56): *Орися* (< *Ірина*) (Люко Дашвар

«Молоко з кров'ю»), *Стефанія* (Т. Прохасько «Непрості»), *Василь* (В. Шкляр «Ключ»), *Олексій* (С. Жадан «Ворошиловград»), *Андрій* (І. Роздобудько «Одного разу»); 2) **латина** (22): *Северин* (Т. Прохасько «Непрості»), *Сергій* (Люко Дашвар «Молоко з кров'ю»), *Герман* (С. Жадан «Ворошиловград»); 3) **іврит** (19): *Осип* (< *Йосип*) (Т. Прохасько «Непрості»), *Іван* (В. Шкляр «Ключ»), *Марія* (Люко Дашвар «Молоко з кров'ю»), *Барух* (С. Жадан «Ворошиловград»), *Ліза* (< *Єлизавета*) (І. Роздобудько «Одного разу»); 4) **скандинавські мови** (3): *Ольга* (С. Жадан «Ворошиловград»), *Кнут* (Люко Дашвар «Молоко з кров'ю»); 5) **тюркські мови** (2): *Айдар* (Люко Дашвар «Молоко з кров'ю»), *Булат* (І. Роздобудько «Одного разу»); 5) **арабська** (2): *Равзан*, *Шаміль* (С. Жадан «Ворошиловград»); 6) **кельтська** (1): *Артур* (С. Жадан «Ворошиловград»).

У постмодерністській прозі зафіксовано також імена, похідні із сучасних європейських мов, з-поміж яких: 1) **англійська** (8): *Чарльз* (С. Жадан «Ворошиловград»), *Філ* (І. Роздобудько «Одного разу»), *Том* (Люко Дашвар «Молоко з кров'ю»); 2) **німецька** (5): *Фрідріх* (В. Шкляр «Ключ»), *Ернст* (С. Жадан «Ворошиловград»); 3) **французька** (3): *Жан Поль*, *Альфонс* (В. Шкляр «Ключ»); 4) **грузинська** (2): *Важса* (Люко Дашвар «Молоко з кров'ю»), *Гія* (С. Жадан «Ворошиловград»); 5) **італійська** (1): *Габріель* (І. Роздобудько «Одного разу»).

Зіставляючи генеалогічну специфіку антропонімії, що має запозичений характер, у романах постмодерністського та модерністського періодів, відзначимо: 1) спільними джерелами запозичення низки антропонімів обох періодів є старогрецька мова, латина, іврит; 2) типовими лише для постмодерністської прози виступають антропоніми, похідні зі скандинавських мов, з французької та з грузинської мов; 3) у поетонімії постмодерністського періоду кількісніше репрезентовано екзотизми.

Рідномовні антропоніми в постмодерністській прозі маніфестовані ширше (25; 16,8%), ніж у модерністській, однак вони мають нижчий рівень слововживання. Це: **прізвиська** (12): *Німець* (Люко Дашвар «Молоко з кров'ю»), *Півтори Ноги* (С. Жадан «Ворошиловград»), *Помідор* (І. Роздобудько «Одного разу»); **імена** (10): *Сева* (*Всеволод*) (С. Жадан «Ворошиловград»), *Богдан*, *Володимир* (І. Роздобудько «Одного разу»), *Надія* (Люко Дашвар «Молоко з кров'ю»), *Рудо* (В. Шкляр «Ключ»); **андроніми** (2): *Нечаїха*, *Чудиха* (Люко Дашвар «Молоко з кров'ю»); **імена по-батькові**: *Олексій Батькович* (1) (Люко Дашвар «Молоко з кров'ю»).

Диференційним параметром антропонімії постмодерністської прози є превалювання прізвищ. Мотиваційною основою для їх творення виступили **зовнішність** і **фізичні особливості** осіб (4): *Півтори Ноги* (С. Жадан «Ворошиловград»), *Помідор*, *Вагітний Тарган* (І. Роздобудько «Одного разу»); **походження** (3): *Німець*, *Румунка* (Люко Дашвар «Молоко з кров'ю»), *Православний* (С. Жадан «Ворошиловград»); **події з життя** (4): *З Болгаркою*, *Отрицало*, *Баян*, *Насильник* (С. Жадан «Ворошиловград»); **репутація, статус** (2): *Лошара*, *Пастушок* (С. Жадан «Ворошиловград»).

Для поетонімікону постмодерністських творів властиві також апеляції до релігійної тематики, спричинені духовним відродженням України на рубежі ХХ і ХХІ ст. У зв'язку з цим у дисертації виокремлено алюзійні ВІ, які репрезентують

сакральний християнський культурний простір. Інтертекстуальна природа низки імен є прозорою (*Франциск, Себастьян* (Т. Прохасько «Непрості»), відомість інших локально або конфесійно обмежена (*Беда, Лукач* (Т. Прохасько «Непрості»). Ємна сакральною семантикою й жіноча поетонімія: ім'я *Анна* передає алюзію до Богопраматері (Т. Прохасько «Непрості»); *ВІ Сана*, утворене від *Оксана*, співзвучне з іншомовною лексемою «сан» у значенні «святий» (В. Шкляр «Ключ»); *Маруся* – алюзія до Діви Марії; сестри *Надія* і *Любов* названі на честь ранньохристиянських мучениць (Люко Дашвар «Молоко з кров'ю»). Такі модифікації кваліфікуємо як елемент мовної гри.

Денотативно-номінативний аналіз антропооснов прози постмодерністського періоду дав підстави виділити 10 типів прізвищ: 1) **патронімні** (15): *Романчук* (< *Роман*) (Т. Прохасько «Непрості»), *Панасюк* (< *Панас*) (Люко Дашвар «Молоко з кров'ю»), *Остапчук* (< *Остап*) (В. Шкляр «Ключ»), *Степанович* (< *Степан*) (І. Роздобудько «Одного разу»); 2) **прикметні** (9): *Лагодинський* (від *лагода, злагода*) (Т. Прохасько «Непрості»), *Ласочка* (від *ласувати*) (Люко Дашвар «Молоко з кров'ю»), *Халявський* (від *халява*) (В. Шкляр «Ключ»), *Гримич* (передає особливості мовлення людини) (І. Роздобудько «Одного разу»); 3) **топонімні** (6): *Ялівцівська* (від комоніма *Ялівці*) (Т. Прохасько «Непрості»), *Крайній* (*той, хто живе скраю*) (В. Шкляр «Ключ»), *Загребельний* (*той, хто живе за греблею*) (І. Роздобудько «Одного разу»); 4) **побутові** (6): *Копистинський* (від *копистка*, тобто *дерев'яна лопата для розмішування*), *Дідушинський* (від *дідух*) (Т. Прохасько «Непрості»), *Сокирко* (В. Шкляр «Ключ»), *Балалаєшников* (С. Жадан «Ворошиловград»), *Хусточка*; 5) **посадово-заняттійні** (5): *Старостенко* (Люко Дашвар «Молоко з кров'ю»), *Патрульович* (< *патруль*; створене автором прізвище для інспектора патрульної служби) (В. Шкляр «Ключ»), *Корольов* (С. Жадан «Ворошиловград»); 6) **флоронімні** (3): *Маківка* (В. Шкляр «Ключ»), *Цибулько* (І. Роздобудько «Одного разу»); 7) **анімалонімні** (3): *Барбуляк* (від *барбуля* – різновид риби), *Хом'як* (Люко Дашвар «Молоко з кров'ю»), *Жук* (І. Роздобудько «Одного разу»); 8) **професійні** (3): *Водзицький* (від *возити*) (Т. Прохасько «Непрості»), *Муляр* (І. Роздобудько «Одного разу»), *Підконюший* (від *конюх*) (В. Шкляр «Ключ»); 9) **етнонімні** (2): *Волошин* (Т. Прохасько «Непрості»), *Гуцало* (І. Роздобудько «Одного разу»); 10) **орнітонімні** (1): *Качур* (В. Шкляр «Ключ»). Оригінальною рисою антропонімної лексики постмодерністської прози є поява промовистих авторських прізвищ (*Патрульович, Халявський, Калимник* (В. Шкляр «Ключ»).

Антропонімікон постмодерністських романів, як і антропонімікон модерністської прози, сформовано за двома моделями: 1) **однолексемні**, репрезентовані чоловічими іменами (86): *Себастьян* (Т. Прохасько «Непрості»), *Олесь* (В. Шкляр «Ключ»); прізвищами (65): *Старостенко* (Люко Дашвар «Молоко з кров'ю»), *Хусточка* (І. Роздобудько «Одного разу»); жіночими іменами (60): *Катруся* (В. Шкляр «Ключ»), *Сивіла* (С. Жадан «Ворошиловград»); прізвиськами (12): *Пастушок* (С. Жадан «Ворошиловград»), *Помідор* (І. Роздобудько «Одного разу»); іменами по батькові (3): *Ніколаїч* (С. Жадан «Ворошиловград»); *Петрович* (Люко

Дашвар «Молоко з кров'ю»); андронімами (3): *Стьопчина, Нечаїха* (Люко Дашвар «Молоко з кров'ю»);

2) **багатолексемні**, маніфестовані чоловічими іменами з прізвищами (50): *Франциск Петроський* (Т. Прохасько «Непрості»), *Сьомка Григор'єв* (Люко Дашвар «Молоко з кров'ю»); жіночими іменами з прізвищами (27): *Анна Ялівцівська* (Т. Прохасько «Непрості»), *Олена Ординська* (Люко Дашвар «Молоко з кров'ю»); чоловічими іменами з іменами по-батькові (20): *Саватій Данилович* (В. Шкляр «Ключ»), *Марлен Владленович* (С. Жадан «Ворошиловград»); іменами з прізвищами (12): *Андрюха Майкл Джексон, Іван Петрович Комбікорм* (С. Жадан «Ворошиловград»); жіночими іменами з іменами по-батькові (6): *Олена Йосипівна* (В. Шкляр «Ключ»), *Ніна Іванівна* (Люко Дашвар «Молоко з кров'ю»); чоловічими іменами з іменами по-батькові та прізвищами (4): *Ярчук Саватій Данилович* (В. Шкляр «Ключ»), *Старостенко Матвій Іванович* (С. Жадан «Ворошиловград»); прізвищами (2): *Мерилін Монро, Вагітний Тарган* (І. Роздобудько «Одного разу»); жіночим ім'ям з андронімом (1): *Підконюша Олена Йосипівна* (В. Шкляр «Ключ»); жіночим ім'ям з іменем по-батькові та прізвищем (1): *Тетяна Стьопчина* (Люко Дашвар «Молоко з кров'ю»).

Основними номінативними тенденціями антропонімікону цього періоду стали: автономний ужиток імен по-батькові, збільшення кількості прізвищ (що відображає зміни комунікативної традиції в суспільстві загалом), а також широкий ужиток антропонімічних моделей із жіночим компонентом як відгук на актуальні суспільні тенденції фемінізації суспільства.

До стилістичних ознак антропонімікону постмодерністської прози належать такі: 1) формула **«прізвище + ім'я + ім'я по батькові»** функціонує як засіб ідентифікації, здебільшого в офіційних ситуаціях (*«Пастушок, Марлен Владленович. Він кукурудзою займається. – А, мабуть, я знаю, про кого ти. – А ще він депутат від компартії»* (С. Жадан «Ворошиловград»); **однолексемна формула**, представлена **власним іменем**, має широкий семантико-стилістичний потенціал, зумовлений відповідним змістовим виявом імені – офіційним, зменшено-пестливим, згрубілим тощо: (*«Ну, дивись мені, Марусько!»* (Люко Дашвар «Молоко з кров'ю»); *«У нас купець! У вас – товар! Ану, ведіть! Прицінімося! Чи підійде нашому Олексію ваша Маруська!»* (Люко Дашвар «Молоко з кров'ю»); 3) модель **«ім'я + прізвище»** типова для офіційних ситуацій та дружнього спілкування (*«– Давай, німець! Не чхай! – Льошка розпрощався зі Стьопою...»* (Люко Дашвар «Молоко з кров'ю»); поодинокі зафіксовані **прізвища, скорочені до початкової літери**, є прагненням авторки приховати справжні прізвища реальних людей (*«А тепер переказую зі слів продюсера Юлії Ч.»* (І. Роздобудько «Одного разу»); формула **«ім'я + ім'я по батькові»** – типовий вияв традиції українського іменування та мовленнєвого етикету (*«Перш ніж відчинити двері, Ніна Іванівна змусила свого чоловіка, Тетянчиного батька Тараса Петровича, який завідував рокитнянським током, поклястися, що той нізащо не вдарить по руках при словах “добрий вечір!” і не запропонує гостям сто грам для хоробрості»* (Люко Дашвар «Молоко з кров'ю»); **прізвиська** реалізують характеристичну й емотивну функції (*«Вихід із*

великого спорту став для нього важкою психологічною травмою – Травмований озлостився і розтовстів» (С. Жадан «Ворошиловград»).

Топонімічний ярус поетонімікону постмодернізму представлено хоронімами, ойконімами, оронімами, терронімами та гідронімами.

З-поміж **хоронімів** виокремлено такі три групи:

територіоніми, а саме 1) адміністратоніми: а) сувероніми: *Македонія* (Т. Прохасько «Непрості»), *Іспанія* (Люко Дашвар «Молоко з кров'ю»), *Афган* (В. Шкляр «Ключ»); *Польща* (С. Жадан «Ворошиловград»), *Китай* (І. Роздобудько «Одного разу»); б) районіми: *Клондайк* (С. Жадан «Ворошиловград»), *Чечня* (І. Роздобудько «Одного разу»); 2) натуралоніми: а) континентоніми: *Америка* (В. Шкляр «Ключ»), *Індокитай* (Т. Прохасько «Непрості»), *Африка* (С. Жадан «Ворошиловград»); б) регіоніми: *Донбас* (С. Жадан «Ворошиловград»), *Сибір* (І. Роздобудько «Одного разу»), *Східна Галичина* (Т. Прохасько «Непрості»); в) сквалентіоніми: *Сахара* (Т. Прохасько «Непрості»); г) планоніми: *Боржава*, *Шеса* (Т. Прохасько «Непрості»); 3) сильвоніми: *парк Більбоа* (І. Роздобудько «Одного разу»); 4) гідротериторіоніми: а) інсулоніми: *Ямайка* (Т. Прохасько «Непрості»), *Ньюфаундленд* (С. Жадан «Ворошиловград»), *Багами* (В. Шкляр «Ключ»); б) пенінсулоніми: *Кольський півострів* (І. Роздобудько «Одного разу»);

віоніми: 1) понтоніми: *Московський міст* (І. Роздобудько «Одного разу»), *міст Патона* (В. Шкляр «Ключ»); 2) дромоніми: а) автодромонім *Черкаська траса* (В. Шкляр «Ключ»); б) локодромонім *БАМ* (І. Роздобудько «Одного разу»);

ойкохороніми: 1) годоніми: *вулиця Рогнідинська* (В. Шкляр «Ключ»); *вулиця Івана Кудрі* (І. Роздобудько «Одного разу»); 2) агороніми: *Бессарабський ринок* (В. Шкляр «Ключ»), *Контрактова площа* (І. Роздобудько «Одного разу»); 3) кварталоніми: *Святошин* (В. Шкляр «Ключ»), *Троєщина* (І. Роздобудько «Одного разу»); г) станціоніми: *метро «Петрівка»*, *метро «Шулявська»* (І. Роздобудько «Одного разу»).

Ойконіми диференційовано на: 1) астіоніми: *Станіслав* (Т. Прохасько «Непрості»), *Париж* (В. Шкляр «Ключ»), *Лондон* (Люко Дашвар «Молоко з кров'ю»), *Амстердам* (С. Жадан «Ворошиловград»); 2) комоніми: *Мокра* (Т. Прохасько «Непрості»), *Некричі* (В. Шкляр «Ключ»), *Рокитне* (Люко Дашвар «Молоко з кров'ю»), *Чернухи* (І. Роздобудько «Одного разу»); 3) ойкодомоніми: *Палац Піонерів*, *Капітолій* (І. Роздобудько «Одного разу»).

Ороніміну лексику репрезентовано: 1) плюс-оронімами: а) монтісонімами: *Плеска*, (Т. Прохасько «Непрості»); б) едитонімами: *Карпати* (Т. Прохасько «Непрості»), *гори Гентінгайленту* (І. Роздобудько «Одного разу»); 2) нуль-оронімами: *Красне Поле* (Т. Прохасько «Непрості»).

Екстрагідроніми у творах постмодерністів представляють два різновиди: 1) океаноніми: *Атлантика* (С. Жадан «Ворошиловград»); *Тихий океан* (І. Роздобудько «Одного разу»); 2) пелагоніми: *Чорне море* (Т. Прохасько «Непрості»).

Оригінальною тенденцією постмодерністського роману є збільшення кількості топонімів, які позначають географічні об'єкти поза межами України, що засвідчує розширення фізичних і культурних кордонів міжнародної комунікації.

Помітне місце в поетоніміконі постмодерністської прози посідає прецедентна онімія. У досліджених творах спостережено такі її донорські сфери: «література» (67): *Дюма* (І. Роздобудько «Одного разу»), *Червона Шапочка* (С. Жадан «Ворошиловград»); «історія» (24): *Шухевич* (Т. Прохасько «Непрості»), *Мао* (С. Жадан «Ворошиловград»); «релігія» (19): *Марія Магдалина* (Т. Прохасько «Непрості»), *Христос* (С. Жадан «Ворошиловград»); «кінематограф» (12): *Делон* (І. Роздобудько «Одного разу»), *Фернандель* (В. Шкляр «Ключ»), «музичне мистецтво» (9): *Марина Одольська* (В. Шкляр «Ключ»), *Пахмутова* (С. Жадан «Ворошиловград»); «філософія» (7): *Диоген* (І. Роздобудько), *Гегель* (С. Жадан «Ворошиловград»); «міфологія» (5): *Бахус, Діоніс* (В. Шкляр «Ключ»); «спорт» (2): *Джон Рік* (С. Жадан «Ворошиловград»), «медицина»: *академік Павлов* (С. Жадан «Ворошиловград») (1); «наука» (1): *Брем* (Т. Прохасько «Непрості»).

Сфери «література», «історія», «релігія» є базовими для утворення прецедентної онімії як у романах постмодернізму, так і в творах модернізму. Переважна більшість окреслених джерельних сфер є спільною для прози обох досліджуваних періодів, однак зафіксовані й оригінальні оніми: у модерністській прозі це результат апеляції до кримінального світу й до фольклору, а в постмодерністській – до кінематографу.

У постмодерністській поетонімії зафіксовано також значний пласт **фонових онімів**, представлених назвами **автомобілів** (30): *Fiat* (С. Жадан «Ворошиловград»), *BMW* (В. Шкляр «Ключ»); **газет і журналів** (11): *Космополітен* (С. Жадан «Ворошиловград»), *Дзеркало тижня* (І. Роздобудько «Одного разу»); **брендів одягу** (7): *DiG, Левіси* (С. Жадан «Ворошиловград»); **косметики** (6): *Шипр, туш «Ленінград»* (І. Роздобудько «Одного разу»); **побутової техніки** (5): *Бош, Сіменс* (С. Жадан «Ворошиловград»); **зброї** (5): *Беретта* (В. Шкляр «Ключ»), **грошових одиниць** (4): *Богдан* (В. Шкляр «Ворошиловград»); **картин** (4): *«Спокуси Святого Антонія»* (Т. Прохасько «Непрості»); **цигарок** (3): *«Кемел»* (В. Шкляр «Ключ»); **цукерок**: *«Кара-Кум»* (Люко Дашвар «Молоко з кров'ю») (1). Широко представлені ергоніми, серед яких назви **ресторацій** (9): *«Троє поросят»* (В. Шкляр «Ключ»); **готелів** (6): *«Млин»* (В. Шкляр «Ворошиловград»), **кінотеатрів** (3): *«Yuiniperus»*.

Фонові пропріативи репрезентовано як у трансплантованому (мовою-оригіналом), так і в транскодованому (здебільшого транслітерованому) вияві.

ВИСНОВКИ

Поетична, або літературна, ономастика – це розділ ономастичної науки, що комплексно вивчає ВІ в художніх літературних творах, зокрема критерії творення, стиль, функціонування в тексті, сприйняття читачем, світоглядні та естетичні установки автора тощо.

Термінологійну систему поетонімології упорядковано за запропонованими М. В. Буєвською принципами, базованими на різнотипних термінах для дисциплін, сукупностей імен, укладених у певному порядку та прикметників-означень у складі термінів.

Поетонім, або літературний антропонім, – ім'я в художній літературі, яке в мові літературного твору реалізує номінативну, ідентифікаційну, експресивну,

стилістичну, естетичну, ігрову, деструктивну функції. ВІ являє собою вербалізоване відображення об'єкта найменування.

Семантику ВІ та специфіку його рецепції визначають мовні та позамовні чинники. Поетоніми вторинні щодо одиниць реальної ономастики, мають змістове навантаження та функціонують як система, що розвивається під впливом культурно-історичних процесів і відображає актуальні соціальні тенденції й авторські настанови щодо них.

За генеалогічними особливостями антропонімікон модерністської та постмодерністської прози диференційовано на етнонімну та питому. У кількісному вияві етнонімна лексика значно перевищує власне-українську (зафіксовано 98 (92,5%) запозичень у модерністській антропонімії й 124 (83,2%) – у творах постмодернізму).

У прозі обох періодів превалюють антропоніми, запозичені зі старогрецької мови, латини та іврити. Спільними джерелами запозичення антропонімів слугують також англійська, арабська, італійська, німецька, тюркські мови. У проаналізованих літературних творах обох періодів виявлено й антропоніми, похідні з різних мов: у модерністських текстах це – імена з китайської, шведської, араміїської, фінікійської мов, санскриту; у постмодерністській прозі – зі скандинавських мов, французької, грузинської.

Питомі антропоніми представлено маргінально як у модерністській прозі (8 одиниць; 7,5%), так і в творчості періоду постмодернізму (25 одиниць; 16,8%).

Аналіз функціональних варіантів ВІ виявив низку семантико-стилістичних модифікацій модерністської антропонімії, зумовлених контекстом та загальною концепцією твору. Зокрема, у романі В. Підмогильного «Місто» імена дібрано відповідно до поширення їх у реальному міському чи сільському іменнику.

Прикметною ознакою постмодерністської прози є апеляції до релігійної тематики: спостережено алюзійні ВІ, що репрезентують сакральний християнський культурний простір. Модифікації постмодерністської прози визначено як елемент мовної гри.

На основі лексико-семантичного аналізу антропооснов прізвищ у прозі обох хронологічних відрізків розрізнено патронімі, топонімі, побутові, флоронімі, орнітонімі, анімалонімі, етноонімі, професійні, посадово-заняттійні й прикметні типи. У модерністських романах домінують прикметні, патронімі та професійні номени, а в постмодерністських – патронімі, прикметні й топонімі.

Структура виявлених ВІ репрезентована одно- та багатолексемними моделями. Однолексемна антропонімічна модель постмодерністської прози постає колоритнішою порівняно з такою ж моделлю творів модернізму: вона вирізняється автономним ужитком імен по-батькові (що відображає зміни комунікативної традиції), наявністю скорочених прізвищ, збільшенням кількості прізвищ, значним превалюванням моделей із жіночим компонентом, що засвідчує загальний процес фемінізації суспільства.

Топонімію модерністської та постмодерністської прози представлено хоронімією, ойконімією, оронімією, гідронімією.

У денотативно-номінативному плані топонімію модерністського тексту характеризують такі ознаки: 1) переважання назв міських об'єктів, що відображає процес тогочасної урбанізації, 2) активне використання суверенонімів, континентонімів та поява космонімів як вияв загальносуспільної тенденції до глобалізації процесів осмислення феноменів довкілля.

Особливістю постмодерністського роману є значне збільшення топонімів на означення географічних об'єктів інших країн, що засвідчує загальносвітову активізацію процесів міжкультурної комунікації та інтеграції.

Поетонімію творів доби модернізму та постмодернізму формують також прецедентні оніми. З-поміж них ядерними є ті, що марковані сферами «література», «історія», «релігія». Дещо периферійнішими «донорами» прецедентності постають сфери «музичне мистецтво», «філософія», «медицина», «спорт», «міфологія». Прецедентну онімію кожного періоду характеризують також оригінальні апелювання: у модерністській прозі – це сфери «кримінальний світ» і «фольклор», а в постмодерністській – сфера «кінематограф».

Дистинктивним параметром поетонімії творів постмодерністського періоду постає наявність фонових онімів, ядерними репрезентантами в корпусі яких є назви автомобілів, газет і журналів, ергоніми; дещо вужче представлено назви брендів одягу, косметики, побутової техніки, зброї, грошових одиниць, картин, цигарок, цукерок. У текстах фонові пропріативи подано як у трансплантованій (мовою-оригіналом), так і в транскодованій формі.

Поглиблене вивчення поетонімів як невід'ємних складників стилістичної та організаційної структури твору, засобу відображення авторського стилю та світосприйняття є актуальною проблемою сучасної лінгвістики. Перспективу подальшого наукового пошуку вбачаємо в можливості вивчення й аналізу ВІ у діахронічному та синхронічному зрізах на матеріалі різних жанрів української літератури.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Доценко М. В. Роль поетонімної опозиції у формуванні образів села і міста у романі В. Підмогильного «Місто». Восточноукраинский лингвистический сборник: Сб. науч. трудов. Вып. 16 / Редколлегия: Г. П. Лукаш (отв. ред.) и др. Винница: ФОП Корзун Д. Ю. 2015. С. 62–70.

2. Доценко М. В. Експресивні можливості формально ідентичних власних назв у художньому мовленні. Український смисл : наук. зб. / за ред. проф. І. С. Попової. Дніпропетровськ : Ліра, 2016. С. 132–141.

3. Доценко М. В. Зв'язок топонімікону і жанрово-стильової природи тексту. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»: Зб. наук. праць. Випуск 2 Том 1. Одеса, 2016. С. 20–22.

4. Доценко М. В. Денотатно-номінативна структура топонімії в постмодерністській прозі. Наукові записки Вінницького держ-го пед-го університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : зб. наук. праць. Вінниця : ТОВ «фірма Планер», 2017. Вип. 25. С. 167–174.

Статті в закордонних періодичних виданнях

5. Доценко М. В. Структура, мотивация и семантико-стилистические особенности мужского онимикона (на мат. романа В. Подмогильного «Город»). Ученый XXI века : науч. журнал. № 12. 2015. С. 53–60.

6. Доценко М. В. Сакральні штрихи поетонімів постмодерністського тексту. Scientific Researches : Ежемесячный науч. журнал. №5. 2017. С. 28–31.

7. Доценко М. В. Структурні особливості та функції антропонімів у творах письменників-модерністів. Scientific Researches : Ежемесячный научный журнал. № 3 (7). 2017. С. 21–25.

Наукові праці апробаційного характеру

8. Доценко М. В. Роль поетонімних варіацій у вираженні ідейної домінанти (на матеріалі роману В. Підмогильного «Місто»). Матеріали XI (LXIII) Международной научно-практической конференции «Новые подходы для оптимизации научной деятельности»: (Украина, г. Киев, 27 ноября 2015 г.). Головка : ФЛП Пантюх Ю. Ф., 2015. С. 29–33.

9. Доценко М. В. Топонімна містифікація – Ялівець Тараса Прохаська. Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю 16 березня 2016 р. «Сучасна українська нація: мова, історія, культура» [Текст]. Львів : Друкарня ЛНМУ імені Данила Галицького, 2016. С. 340–342.

10. Доценко М. В. Рубіж століть у постмодерністському онімному просторі. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Науковий потенціал та перспективи розвитку філологічних наук», м. Київ, 8–9 грудня 2017 р. Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2017. С. 14–16.

11. Доценко М. В. Роль поетонімної опозиції в реалізації ідейної домінанти (на мат. жіночого онімікону роману В. Підмогильного «Місто»). Матеріали XVIII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»: Зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2015. Вип. 18. С. 340–342.

12. Доценко М. В. Засоби розмежування формально тотожних поетонімів. Матеріали всеукраїнської наукової конференції «Україна в гуманітарних і соціально-економічних вимірах». 29–30 квітня 2016 р., м. Дніпропетровськ. Частина II. / Наук. ред. О. Ю. Висоцький. Дніпропетровськ: РоялПринт, 2016. С. 209–211.

13. Доценко М. В. Структура імені-образу в екзистенціальному тексті. Вісник Донецького національного університету. Серія Б. Гуманітарні науки. 1–2. 2015. С. 104–110.

14. Доценко М. В. Методичні студії: зб. наук.-метод. праць. Випуск 5. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2016. С. 35–41.

АНОТАЦІЯ

Доценко М. В. Поетоніміка модерністської та постмодерністської прози. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова. – Донецький національний університет імені Василя. – Вінниця, 2018.

Дисертацію присвячено аналізу поетонімікону модерністської та постмодерністської прози в аспектах його походження, структури, функціонально-стилістичного навантаження.

За генеалогічними особливостями антропонімон модерністської та постмодерністської прози диференційовано на етнічний та питомий. Аналіз функціональних варіантів ВІ виявив низку семантико-стилістичних модифікацій модерністської антропонімії, обумовлених конкретними мотивами номінації. Прикметною ознакою постмодерністської прози є апеляції до релігійної тематики, втіленої на рівні онімної гри. На основі лексико-семантичного аналізу антропооснов прізвищ у прозі обох хронологічних відрізків розрізняють патронімі, топонімі, побутові, флоронімі, орнітонімі, анімалонімі, етноонімі, професійні, посадово-заятійні й прикметні типи. Структура виявлених ВІ репрезентована одно- та багатолексемними моделями, зі специфічними для кожного з напрямів формулами. У денотативно-номінативному плані серед топонімії модерністських текстів виявлено значну кількість урбанонімів. Особливістю постмодерністських романів є збільшення топонімів на означення географічних об'єктів на території інших країн. Поетонімію творів доби модернізму та постмодернізму формують також прецедентні оніми, ядерними репрезентатами яких є сфери «релігія», «література», «історія». Диференційним параметром поетонімії творів постмодерністського періоду постає наявність фонових онімів.

Ключові слова: ономастика, онім, поетонім, власне ім'я, антропонім, топонім, модернізм, постмодернізм, художній текст.

АННОТАЦІЯ

Доценко М. В. Поэтонимика модернистской и постмодернистской прозы.
– Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.01 – украинский язык. Донецкий национальный университет имени Василя Стуса. – Винница, 2018.

Диссертация посвящена анализу поэтонимикона модернистской и постмодернистской прозы в аспектах его происхождения, структуры и функционально-стилистических особенностей.

По генеалогическому критерию антропонимикон модернистской и постмодернистской прозы дифференцирован на этнонимный и родной. Анализ функциональных вариантов собственных имен выявил ряд семантико-стилистических модификаций модернистской антропонимии, обусловленных конкретными мотивами номинации. Отличительным признаком постмодернистской прозы является апелляция к религиозной тематике, воплощенной на уровне онимной игры. На основе лексико-семантического анализа основ фамилий в прозе обоих хронологических отрезков разрознены патронимные, топонимные, бытовые, флоронимные, орнитонимные, анималонимные, этноонимные, профессиональные, должностные и знаковые типы. Структура выявленных собственных имен представлена одно- и многолексемными моделям, со специфическими для каждого направления формулами. В денотативно-номінативном плане среди топонимии

модернистских текстов обнаружено значительное количество урбанонимов. В постмодернистских романах значительно увеличивается количество топонимов – номинаций географических объектов на территории других стран. Поэтонимию произведений эпохи модернизма и постмодернизма формируют также прецедентные онимы, ядерную часть которых представляют сферы «религия», «литература», «история». Характеризующим параметром поэтонимии текстов постмодернистского периода является наличие фоновых онимов.

Ключевые слова: ономастика, оним, поэтоним, имя собственное, антропоним, топоним, модернизм, постмодернизм, художественный текст.

SUMMARY

Dotsenko M. Poetonymics of Modernist and Postmodernist Prose. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology: Speciality 10.02.01 – Ukrainian Language. – Vasyl' Stus Donetsk National University. – Vinnytsia, 2018.

The thesis is devoted to the analysis of the modernist and postmodernist prose poetonymics in terms of its origin, structure, and functional stylistics.

The thesis represents the first attempt of a holistic complex analysis of the poetonymics in modernist and postmodernist prose literary works. The epoch-making role of the poetonyms as an artistic and expressive lexical stratum, which marks the writer's style, explains the author's ideological and literary intentions.

First, the paper concentrates on the onomastics basic concepts, indicates the issues of the proper names historical development, terminology, classificatory features, and their functions. Peculiarities of onyms in the artistic text serve as the research subject for many native and foreign scholars; the choice of the poetonyms, their semantic-stylistic features in particular, become the focal point of many works. Anthroponyms are believed to be the most illustrative means within the proprietary vocabulary in the artistic text, they function as an integral component of the artistic expressive means. The following functions of proper names in the artistic text can be singled out: nominative, characteristic, stylistic, expressive-emotional, allusive, deconstructive, and the function of the language game.

Further on, the results of the modernist poetonymics study are outlined, i.e. the proper names genealogical, structural, and semantic features are singled out; the ethnonym and native vocabulary quantitative analysis is carried out; the prevailing role of the borrowed names is revealed; names from the native language are scarce.

The thesis also considers the poetonyms semantic-stylistic functions and their connotative peculiarities; lexical and semantic analysis of the surnames with their subsequent classification is carried out; the anthroponyms structural features of anthroponyms are clarified; the types of nomination within different anthropomodels are differentiated.

The analysis of the toponymics denotative-nominative structure makes it possible to state that the main features of the modernist literature poetonymics are: 1) the spread of toponyms – the urban objects names, which is explained by the general urbanization of the era life-style; 2) the active use of suverenonyms, kontynentonyms, kosmonyms as a response to social globalization. As the study outcome, the denotative background of the precedent poetonyms inventory is also identified and analysed.

Finally, the thesis presents the analysis of the postmodernist writers poetonymics, which differs from the previous era, i.e. the differential feature of this period, revealed through genealogical approach, is the increase of the borrowed anthroponyms. In prosaic works of both periods, the vast majority of borrowings come from Old Greek, Latin, and Hebrew. In addition, common sources of anthroponyms borrowings are the English, Arabic, Italian, German, and Turkish languages. In the analysed literary works of both periods, anthroponymic derivatives from different languages are found: in modernist texts, these are the names from Chinese, Swedish, Aramaic, Phoenician, Sanskrit; in postmodernist prose – from the Scandinavian languages, French, and Georgian. Unique anthroponyms are presented in modernist prose marginally, as well as in the works of the postmodernism period.

In terms of the anthroponyms modifications, typical postmodernist methods of intertextuality and language play are distinguished.

The analysis of the surnames reveals the changes in the quantitative correlation of the distinguished types, i.e. neoplasms unique for the author are singled out. Lexical and semantic analysis of the names in both periods reveals the following groups: patronyms, toponyms, household units, floronyms, ornitonyms, animalonyms, etnoonyms, professionalisms, job units, and notable types. Modernist novels are dominated by descriptives, patronyms and professionalisms, whereas in postmodernist prose those are patronyms, descriptives, and toponyms. It is noteworthy that within structural models there appear shortened surnames, the domination of nicknames, the increase in female names.

Denotative-nominative analysis demonstrates that toponyms, horonyms, oykononyms, oronyms, terronyms, and hydronyms are widely spread in postmodernist prose; in addition, nominations of geographic objects located abroad are found in abundance. The paper also focuses on the unique poetonyms where spheres of «literature», «history», «religion» serve as a basis for their formation both in the novels of postmodernism and those of modernism. The overwhelming majority of the above-mentioned sources for unique names coining are shared by the prose of the both periods, however the original ones are also found: in the modernist prose these are lexical units belonging the criminal world and folklore, in the postmodernist prose – to the sphere of the cinema.

The distinctive feature of the postmodern period is the presence of the background proper names, the units based on the names of cars, newspapers and magazines, ergonyms. In the texts, the background propriety onyms are presented both in the transplanted (the original language form) and in the transcoded version.

Thus, it is proved that the proper names are an integral element of the stylistic and organisational structure of the artistic work, which reflect the author's style and their perception of the world.

Key words: onomastics, onym, poetonym, proper name, anthroponym, toponym, modernism, postmodernism, artistic text.